

Motion till riksdagen

1986/87:Jo152

Anita Bråkenhielm och Göte Jonsson (m)

Ändring i jordförvärvslagen (1979:230), m. m.

(prop. 1986/87:122)

Om vi vill bevara en bebodd och levande landsbygd behövs insatser på flera områden. Avreglering och ökad flexibilitet behövs inom flera regelsystem. En liberalisering av jordförvärvslagen hade på ett positivt sätt kunnat medverka, men det föreliggande förslaget är ej tillräckligt.

Det viktigaste skälet till att vi måste ha en ny jordförvärvslag är att större möjligheter måste öppnas att behålla även mindre jordbruksfastigheter som självständiga mindre enheter. Även om de inte är "rationella" är de oundgängliga som grundstruktur i en levande bebodd landsbygd. En ny jordförvärvslag bör såvitt möjligt avreglera möjligheterna för fysiska personer att köpa jord- och skogsbruksfastighet. För juridiska personer bör noggrann prövning bibehållas och köp endast undantagsvis tillåtas om intresserad köpare i form av fysisk person ej finns.

Det måste vara tillåtet för anställda i industri och förvaltning, för hobbyodlare av alternativa grödor, för häst- och fårvännere och andra med längtan efter den livsmiljö som landsbygden ger, att förvärva en jordbruksfastighet. I dess upprustning kan de kanske lägga ner kapital från den försälda villan eller delar av en inkomst från annat håll. De kan bidra till att vårda kulturlandskapet och med sina familjer ge underlag för skola, lanthandel och den levande befolkning som en levande bygd förutsätter.

Jordbruket ensamt kan inte generera det kapital som behövs för att bibehålla en levande landsbygd. Tillskott från andra näringar är en nödvändighet. Om människor som vill bo på landsbygden får sin utkomst i närmaste samhälle och ägnar sin fritid åt att bevara en del av det öppna landskapet är detta ingen nackdel, tvärtom.

Jordbruket måste alltid vara grundstrukturen i en levande landsbygd men i stora områden i vårt land är det inte längre möjligt att bygga enbart på jordbruksenheter av sådan storlek att de kan försörja en hel familj. Redan i dag har en majoritet av jordbrukarfamiljerna biinkomster från annat håll. Deltidsbonden är ett nödvändigt inslag utom i de rena slättbygderna. Den gamla jordförvärvslagens inriktning mot att gynna rationella enheter och stordrift måste ersättas med en ny målsättning: att bevara den levande landsbygden. Detta syns också ha varit en målsättning inför lagförslagets tillkomst. Tyvärr har det blivit en halvmesyra och motsvarar ej intentionerna.

Redan under den gamla lagen har i många fall lokala lantbruksnämnder gjort sitt bästa för att tänja lagen till förmån för t. ex. deltidjordbrukare, som velat bosätta sig på små fastigheter. Den nya lydelsen som föreslås i propositionen kan något underlätta detta.

Men det är inte tillräckligt. Endast en mycket liten del av jordbruksfastigheterna förmedlas genom köp inom lagens inflytande. De allra flesta fastigheter förvärvas genom arv, gåva eller släktköp. Skattelagstiftningen, som bl. a. beskattar andra former av förmögenhet betydligt hårdare än fastighetsinnehav försvårar i hög grad omvandling av en för många bundet och föga avkastande kapital till mera lättrorliga tillgångar. En arvinge i en syskonskara har sällan möjligheter att köpa ut de övriga då det kapital som då skulle erfordras blir orimligt stort om de utköpta inte skall förlora och köparen få en rimlig avkastning. Utböagande och samägande är ett betydligt större problem än risken för att en köpare av en jordbruksfastighet via jordförvärvslagen inte skulle bli en bofast innevanare i bygden. Stora delar av marken, framför allt skogsmark, ägs av juridiska personer och av staten. Detta har i vissa delar av landet bidragit till en förödande avfolkning.

Om vår målsättning är att få även de små gårdarna levande, bebodda och underhållna och om vi vill bevara det öppna landskapet är det nödvändigt att stimulera boendet på landsbygden. Att tala om bosättningstvång i samband med fastighetsförvärv enligt jordförvärvslagen är dels en illusion, eftersom sanktionsmöjligheter inte finns – och inte lär kunna konstrueras – gentemot den ägare som av olika skäl tvingas bosätta sig på annat håll. Dessutom är som nämnts endast en förhållandevis ringa del av det aktuella fastighetsbeståndet berört. Man måste finna vägar att gynna sambandet boende-ägare, vilka har generell verkan och gäller även den som förvärvat sin gård igenom arv eller släktförvärv.

En i dessa stycken relevant och delvis förödande kritik har riktats mot lagförslaget av tunga remissinstanser som lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, riksrevisionsverket, kammarkollegiet och statskontoret. Man påpekar bl. a. att inget försök gjorts att utvärdera vilka effekter den gällande lagstiftningen haft. Ej heller har bärande skäl framkommit för att behålla prisreglering, förvärvsprövning och krångel, särskilt inte vad gäller mindre fastigheter eller, vad gäller de utvecklade jordbruksdistrikten, ens för att åstadkomma en rationell struktur för jordbruket.

Staten måste sälja ut delar av sin mark, i synnerhet om därmed mindre fastigheter kan få bättre bärkraft. De regler som gäller för kompensationsköp för bl. a. kyrkan när man eftersträvar rationellare struktur måste liberaliseras och en fri priskonkurrens tillåtas.

I lagförslagets portalparagraf anges syftet med jordförvärvslagen. Vi anser att ett av de viktigaste målsättningarna saknas, nämligen främjandet av bosättning på landsbygden. Vi menar samtidigt att denna målsättning bäst uppfylls genom positiva stimulanser och inte genom tvingande lagstiftning. Positiva stimulanser vad gäller boendet på landsbygden skulle för övrigt få effekt totalt sett, och inte enbart i samband med ägarskiften vad gäller enskilda jordbruksfastigheter. Vissa av de åtgärder som vi här förordar skulle lämpligen kunna regleras i jordförvärvslagen medan andra måste anges i anslutning till annan speciallagstiftning, och då med anledning av den övergripande målsättningen i jordförvärvslagen. Vi föreslår därför åtgärder för att underlätta och stimulera boendet på landsbygden.

För många i vårt land framstår det som angeläget att kunna äga en bit mark för att på så vis få utveckla sina speciella intressen. Det rör sig i många fall inte om en ambition att äga stora markarealer utan snarare små begränsade områden, kanske 2-3 ha. Nuvarande lagstiftning lägger hinder i vägen för detta, eftersom man inte tillåter avstyckning av mark och bildandet av små jordbruksfastigheter. Vi menar att rätten till avstyckning här måste breddas och att denna rätt lämpligen skrivs in i jordförvärvslagen.

Motivet när det gäller önskemålet att äga en bit mark varierar. En familj kanske vill odla biodynamiskt, en annan vill ägna sig åt djurskötsel i begränsad omfattning och ett annat motiv kan vara önskemålet att behålla en bit kulturlandskap öppet!

En sådan möjlighet till avstyckning och bildande av en ny fastighet skulle också kunna vara positivt vid generationsväxlingar. Om anhöriga eller dödsbodelägare finge möjlighet skulle dessa fortfarande ha kvar en förankring i hembygden utan att för den skull tvingas vara delägare i stamfastigheten. Vårt förslag skulle på så vis få en dubbelt positiv effekt, nämligen ökat boende på landet med bevarande av det öppna kulturlandskapet, samtidigt som problemen med dödsbo- och utbo-ägandet skulle kunna minska.

Även möjligheten att avstycka tomter enbart för bostadsändamål måste öka. Här behöver äganderätten förstärkas så att den som äger marken också får ökad möjlighet att bestämma över sådana avstyckningar. Det är helt orimligt att familjemedlemmar skall vägras byggnadslov därför att diffusa allmänna intressen lägger hinder i vägen. I vissa fall finns givetvis verkliga allmänna intressen, men dessa måste då klart kunna motiveras och ses som undantag snarare än regel. Ägare och familjemedlemmar är oftast starkt känslomässigt bundna till fastigheten. Detta kan t. ex innebära att man vill bygga på en speciell plats inom fastigheten men blir förvägrad detta. En ökad möjlighet till byggande på landet skulle också enligt vår mening underlätta generationsväxlingar och motverka ett negativt samägande. Vi vill dock samtidigt understryka att allt samägande givetvis inte skall ses som negativt.

Vi anser att möjligheten till ökad avstyckning för bildande av nya mindre jordbruksfastigheter samt bostadsfastigheter på lämpligt sätt förs in i jordförvärvslagen, och att byggnadslagstiftningen också anpassas efter detta.

Vi vill också med anledning av våra krav beträffande komplettering i jordförvärvslagen föreslå andra åtgärder. Således bör möjligheterna till direkta investeringsavdrag för särskilt angivna investeringar, motsvarande hela intäkten av skogsbruk, kunna medgivas. Sådana stimulanser kunde baseras på ett system som innebär att brukaren får rätt till direkta investeringsavdrag för alla fasta investeringar i skogsbilvägar, byggnader m. m. Även ny, om- eller tillbyggnad av bostadsfastighet, som bebos av brukaren eller anställda, bör ingå i ett sådant avdragssystem. Att låta bostadshus till fullo ingå skulle också medföra minskat behov av statssubventionerade bostadslån till aktuella fastigheter, vilket i sin tur skulle begränsa den s. k. rundgången i ekonomin vad gäller de fastighetsägare som föredrag avdrag framför räntesubventioner. Dessa möjligheter till direktavskrivningar skulle verka positivt för såväl boendet som för standarden i byggnadsbeståndet på landsbygden.

Inom ramen för en helhetsambition vad gäller boende på landet anser vi också att förmånsvärdena beträffande bostaden på jordbruksfastighet måste sänkas. Skattelagstiftningen måste ändras så att generationsväxlingar underlättas, och här skulle bl. a. möjligheterna till successiv överlåtelse förbättras så att samma regler beträffande beskattning gäller vid successiv överlåtelse som vid gåva eller arv. Detta skulle t. ex. kunna underlätta för ett av barnen att efter hand ta över en jordbruksfastighet. Deltidsjordbruken måste öka om vi skall bevara en levande landsbygd med ett öppet kulturlandskap. Detta innebär behov av kompletterande inkomster med oftast långa dagliga resor som följd.

Hemställen

Med anledning av det anförda hemställer vi
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i
motionen anförts beträffande jordförvärvslagens tillämpning m. m.
för att främja bosättning på landet.

Stockholm den 14 april 1987

Anita Bråkenhielm (m)

Göte Jonsson (m)